

mate erit peccatum illud: si vero non habet adjunctum periculum omittendi conversionem, non repugnabit in illo instanti terminativo consummari etiam peccatum veniale, sed tunc erit simul vel cum gratia, vel cum morali; antecedenter vero ad illud instans non est peccatum veniale consummatum, quia nondum est terminatus usus rationis.

XXIII. Ad id quod dicitur de amore elicitio ante propositam fidem explicitam Christi, respondetur illum amorem erga Deum auctorem supernaturalem, fore quidem supernaturalem, sed tamen imperfectum, et non ex toto corde, sicut oportet ad justificationem, et tunc habet locum doctrina D. Augustini: « Quod in aliquibus est tanta gratia fidei, quanta non sufficit ad obtinendum regnum cœlorum. » Quod utique per justificationem obtinetur. Et hujus ratio est, quia amor ex toto corde, qui est charitas, non est simpliciter complacentia de ipso fine ultimo, sed efficax tendentia, et intentio finis, quæ requirit ordinem ad media, quia intentio non est de fine simpliciter, sed in ordine ad media, est autem unicum, et necessarium medium perveniendi ad finem redemptionis Christi juxta illud: *Ego sum via, veritas, et vita*: et iterum: *Ego sum ostium, per me si quis introierit salvabitur*, Joan. x; ergo qui diligit Deum sine ordine ad hoc medium, et si habeat complacentiam, et amorem simplicem de fine, sed nondum efficacem, quia nondum attendit, nec intendit media necessaria ad hunc finem, et licet ista fides explicita Christi sit necessaria ex ejus institutione, tamen intentio finis ut sit efficax, etiam debet dicere ordinem ad illud medium, quod ex institutione requiritur, sicut contritio debet modo dicere ordinem ad baptismum, vel ad confessionem, et

illa habere in voto ut justificet, quod non requirebatur ante legem gratiæ. Quia vero non potest votum baptismi, aut confessionis haberi nisi in fide explicita Christi, oportet quod amor supernaturalis ut sit efficax dicat ordinem ad istud medium explicite, in quo alia continentur.

XXIV. Ad tertium respondetur, quod pœnitentia formalis virtualiter continetur in charitate, tamquam in forma eminentiori, et perfectiori, de qua expresse habetur in sacra Scriptura, quod excludit peccatum, et Deo conjungit, juxta illud: *Qui manet in charitate in Deo manet*, 1 Joan. iv: et iterum: *Charitas operit multitudinem peccatorum*: et ideo charitas supplet vicem pœnitentiæ. At vero fides explicita non continetur in implicita tamquam in aliqua perfectiori, sed tamquam in imperfecta, et confusa, unde non convenienter correspondet statui evangelico, qui perfectiorem notitiam fidei importat, nec habetur in Scriptura quod supplet fides implicita fidem evangelii, sicut charitas pœnitentiæ; ergo non est eadem ratio. Ad illud de baptismo dicitur, quod est necessarius necessitate mediæ, tamquam medium externum, quod potest suppleri per actum internum, id est, per fidem vivam Christi, qui est baptismus fluminis, et etiam suppletur per martyrium, quod est baptismus sanguinis, de quo D. Thomas et theologi in part. quæst. lxvi, art. xi, insinuatque 1 Joan. v: *Tres sunt qui testimonium dant in terra: Spiritus, aqua, et sanguis, et hi tres unum sunt*. At vero ipsa fides est medium internum, id est, pertinens ad actus internos, et primum inter requisita ad justificationem, nec habet aliud prius per quod suppleatur, secundum convenientiam ad istum statum, qui est status legis evangelicæ, et ita requirit evangelicam fidem, neque in Scrip-

tura assignatur aliquid quod suppleatur. Denique ex hoc non est magis coarctata via ad salutem, nam ex una parte datur modo abundantior gratia quam in lege veteri, et ex alia parte ipsa incarnatio facilius non excitat ad amorem Dei, quam si non cognosceretur: *Quia dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in invisibilem amorem rapimur*, ut Ecclesia canit: neque est inconveniens quod lex nova sit gravior, quam antiqua quoad actus interiores, licet sit facilius ex gratia, ut ex D. Augustino docet D. Thomas 1-2, quæst. vii, articulo quarto.

ARTICULUS II.

De necessitate præcepti ad credendum.

I. Quatuor circa hoc præceptum sunt explicanda. Primum, an sit tale præceptum: secundum, quale sit: tertium, ad quid se extendat: quartum, pro quo tempore obligat.

II. Circa primum dico primo: Datur præceptum de fide quantum ad exercendum actum credendi. Constat ex sacra Scriptura ubi fides ponitur tamquam necessaria ad salutem, sed obligamur ad ponendum id quod est necessarium ad salutem; ergo obligamur præcepto credendi. Major late probata est præcedenti articulo, et ulterius per modum præcepti dicitur Joann. xiv: *Creditis in Deum, et in me credite*: et 1 Joann. iii: *Hoc est mandatum ejus ut credamus in nomine Filii ejus*. Unde Augustinus tract. lxxxiii in Joannem. dicit: « De fide quam multa mandata sunt nobis »: et in libro de natura et gratia, capite ii, loquens etiam de his, quibus nondum annuntiatum est evangelium, dicit: « Quod si sine fide passionis, et resurrectionis Christi salvarentur,

gratis Christus mortuus esset. » Ad quod etiam faciunt loca ex Augustino allata præcedenti articulo pro necessitate mediæ de fide Christi. Frivola autem est expositio patris Torres hic disp. xxvii, dub. iv et vii, quod hæc loca, et alia similia sacra Scripturæ debent intelligi de fide Christi, id est, habita ex meritis Christi, non autem quod cognoscat explicite Christum. Nam contra est, quia ista loca loquuntur determinando expresse objectum quod credi debet, verbi gratia, ipsam personam Christi, nativitatem, passionem, mortem, etc. ergo non loquuntur de meritis Christi, sed de Christo ut de objecto credendo; tum, quia fides habita ex meritis Christi fuit communis, tam veteri legi, quam novæ, semper enim fides, et omnia dona gratiæ ex meritis Christi sunt; ergo nihil speciale dicerent illæ auctoritates de fide evangelica pro isto statu gratiæ, cujus oppositum vidimus articulo præcedenti.

III. Circa secundum, scilicet qualitatem hujus præcepti, an sit divinum, vel humanum; naturalis, vel positivi juris; affirmativum, vel negativum, dico secundo: Aliquod præceptum fidei est divinum positivum, connaturale tamen statui gratiæ, aliquod humanum secundum diversas considerationes. Et suppono ex D. Thoma infra quæst. xvi, articulo primo, quod primum credibile fidei, scilicet Deum esse non præcipitur aliquo præcepto positivo legis quo credatur, sed ante omnia præcepta legis, id est, decalogi proponitur hominibus tamquam præceptum quoddam connaturale statui gratiæ: *Quia accedentem ad Deum oportet credere quia est*, ad Hebr. xi. Et rationem reddit D. Thomas: « Quia lex non datur nisi supponendo subjectionem hominum, quibus datur; » prima autem subiectio est mentis ad Deum, quod sit

supernaturaliter per fidem: hoc supposito de aliis credibilibus fidei, non determinate de isto, vel de illo, sed de omnibus ad fidem pertinentibus datur præceptum divinum in sacra Scriptura in locis præcedenti conclusione allegatis, et in illis quibus præcedenti articulo ostendimus fidem proponi ut necessariam ad salutem. Ac denique quia præcepit Christus Apostolis ut prædicarent omnibus gentibus remissionem peccatorum, et pœnitentiam, Lucæ ultimo: ad hanc autem prædicationem pertinet fides, quia si non obligantur credere, quomodo obligabuntur pœnitere. De præcepto autem ecclesiastico constat obligari fideles ad credendum aliqua, saltem quæ in symbolo sunt, sumiturque hoc præceptum partim ex traditione, et usu Ecclesiæ, quia nulli adulto dat baptismum nisi sciat symbolum Apostolorum, ut patet ex capite Non licet, et capite Ante viginti dies, et capite Baptizati. Et similiter non potest ministrari sacramentum pœnitentiæ nescienti symbolum, sumitur etiam ex catechismo Pii V, in principio, ubi dicitur omnes Christianos debere scire et credere, quæ Apostoli certis articulis tradiderunt, et inter canones attributos sextæ Synodo in tertio tomo Conciliorum, septimus canon docet: «Eum qui non scit memoriter, et credit firmiter symbolum, non esse catholicum», quod quomodo intelligendum sit, infra dicemus. Nec potest objici, quod Ecclesia non præcipit actus internos, credere autem actus internus est. Respondetur enim quod Ecclesia non præcipit actum internum, ut præcise internus est, sed ut ordinatur ad externum, verbi gratia credere, et scire articulos prout ordinatur ad bene operandum, et ad recte confitendum fidem, et reddendum rationem de illa.

IV. Dico tertio: Datur duplex præ-

ceptum de fide, alterum negativum, alterum affirmativum. De negativo constat, quia tenentur omnes non negare fidem, sicut tenentur esse fideles, neque interius dissentiendo, nec exterius negando, aut susceptioni illius repugnando. Præceptum autem affirmativum tria involvit, scilicet interius credere, et exterius fidem addiscere ille qui nescit, vel quærere quando habet aliquam notitiam veritatis illius, vel remordetur in conscientia de propriis erroribus, et tertio confiteri in casu necessitatis. Ita communiter auctores hic, et videri potest Lorea disp. xxiii, memb. ii; Suarez disp. xiii, per totam. Et hæc omnia ex uno principio deducuntur, quia homo tenetur esse Christianus et christiane vivere; non vivit autem christiane si nescit fidem Christi, quam profitetur, aut omittit confiteri eam in casu necessitatis, aut interius nunquam exercet actum credendi, cum ex hoc prodeant aliæ actiones, quæ sunt in præcepto circa cultum divinum, et sacramenta, et alia pertinentia ad vitam christianam, quæ sine fide exerceri non possunt.

V. Circa quantitatem, et extensionem objectorum, quæ fideles homines tenentur explicite credere, in primis suppono necessitate medii, seu præcepti divini teneri credere Deum esse, et remuneratorem esse, ut docet Apostolus Hebr. xi, quod intelligitur de remuneratione supernaturali beatitudinis, si quidem illam tenentur homines procurare. Item mysterium incarnationis, ut jam supra declaravi, ac denique mysterium Trinitatis. Cujus ratio est, quia non potest credi explicite incarnatio, nisi cognoscatur persona Filii quæ incarnata est, Filius autem non potest cognosci, nisi relative ad Patrem, unde istæ duæ Personæ supposito mysterio incarnationis necessario cognoscuntur. Tertia au-

tem Persona Spiritus sancti cognosci debet; tum, ne habeatur fides de Personis imperfecta, et mutila, cognoscendo enim solum duas Personas exponitur aliquis periculo erroris non credendi plures; tum, quia ipsum mysterium incarnationis creditur Spiritu sancto factum, quia Christus conceptus est de Spiritu sancto; simul ergo involvitur tertia Persona. Deinde suppono requiri in omnibus etiam laicis determinate credere aliqua explicite, nec sufficere quod credant in communi id quod credit Ecclesia, opositum enim tamquam error damnatum est, ut refertur in secunda parte directorii inquisitionis, quæstione x, articulo viii. Ac denique in his, quæ de præcepto credenda sunt, oportet distinguere, quod quædam sunt necessaria ad bene credendum, alia ad bene operandum; similiter personæ aliæ sunt majores, aliæ inferiores, seu minores, et nomine minorum intelligimus omnes qui neque ex officio, neque ex commissione docent plebem, majores autem qui alios instruunt. His suppositis,

VI. Dico quarto: Ad bene credendum tenentur omnes quantumque minores scire symbolum Apostolorum in quo continentur articuli fidei, qui ab aliquibus numerantur xiv, ab aliis xii, sed idem continent quoad substantiam. Hæc conclusio docetur communiter a Summistis, Sylvestro, Cajetano, Angelo, Armila, verbo ignorantia, et S. Thomas hic quæstion. ii, articul. vii, ait: «Teneri omnes habere fidem explicitam, præcipue quantum ad ea, quæ communiter solemnizantur in Ecclesia, et publice proponuntur:» non enim frustra addidit illud verbum et proponuntur, plura enim proponuntur credenda, quam solemnizantur in Ecclesiæ festivitatibus. Sumitur etiam ex illo symboli Athanasii, ubi relatis articulis credendis, quæ

in substantia continentur in symbolo dicit: «Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit:» quod ad minus de necessitate præcepti intelligi oportet. Et idem constat, quia Ecclesia nullum adultum admittit ad baptismum, nisi sciat symbolum Apostolorum, ut in citatis juribus dicitur; ergo signum est in omnibus baptizatis requiri.

VII. Dico quinto: Sufficit minoribus scire istos articulos quoad substantiam, non quoad subtilitates, ut dicit S. Thomas citatus: nec tenentur memoriter scire verba symboli, aut articulorum, saltem sub peccato mortali, sed sufficit sic memoria tenere, ut facile possint respondere quærenti. Per substantiam articulorum intelligimus id quod ipsa verba significant secundum significationem communem, et secundum quod explicantur in catechismis, verbi gratia in mysterio Trinitatis, substantia erit scire esse tres Personas, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, et unum Deum: subtilitas vero, quod una procedit per expressionem cognitionis, altera per impulsum voluntatis, etc. Et similiter in articulo quod sit Salvator, substantia erit intelligere quod dat nobis gratiam, et remissionem peccatorum: subtilitas vero, quod fiat justificatio per actum, vel habitum, etc. Et de istis dixit Augustinus in libro contra epistolam fundamenti: «Turbam fidelium non vivacitas intelligendi, sed credendi simplicitas tutissimam facit.» Et constat ex praxi Ecclesiæ, quæ non obligat plebem fidelium ad istas subtilitates, quæ solum per studium, et discursum acquiruntur. Secunda vero pars conclusionis docetur communiter a doctoribus, etiam a Palude et Navarro, qui in contrarium citantur, ut advertit Suarez disp. xiii de fide, sect. v, num. viii. Nec

enim invenitur aliqua lex sub gravi præcepto jubens memoriter retinere verba symboli, sufficit enim res ipsas, non verba recordari, licet si ex negligentia omitterentur culpam saltem venialem agnoscit Suarez et Navarro citati propter praxim, et usum communem Ecclesiæ, et ne aliquis exponatur periculo non retinendi memoriter res ipsas: si vero non obstat negligentia, vel contemptus, sed naturalis aliqua incapacitas, excusantur a culpa.

VIII. Dico sexto: In ordine ad operandum tenentur omnes scire præcepta decalogi, et præcepta de sacramentis, præsertim de iis quæ magis necessaria sunt ut baptismus, pœnitentia, eucharistia, et de aliis quando suo tempore recipiuntur, sicut exigitur in vita christiana. Item circa obedientiam, quæ debetur prælati Ecclesiæ, præsertim supremo capiti, et habere notitiam necessitatis orationis, saltem ipsas orationes sciendo, quamvis ab hoc ultimo Suarez ubi supra excuset a culpa mortali, qui nesciret orationem dominicam. Hæc autem omnia constant ex ipsa praxi, et usu Ecclesiæ circa fideles, et quia necessaria sunt ista ad vitam christianam, modo christiano exercendam, ergo necesse est illa scire.

IX. Dico septimo: Majores in Ecclesia tenentur proportionate ad officia, quæ exercent, scire etiam subtilissima mysteria fidei; tenentur fidem explicare, et defendere. Et possumus distinguere tres ordines. Primi sunt, qui aliquod sacramentum ministrant plebi, sed non doctrinam, ut simplices sacerdotes: secundi, qui etiam doctrinam ministrant sive ex officio, ut parochi, sive ex commissione, ut alii sacerdotes, qui confessiones excipiunt, prædicant, aut docent: tertii, qui sunt simpliciter doctores fidei, tam in defendendo illam ab erroribus,

quam in judicando de illa in Conciliis, et promovendo eam in populis, et tales sunt episcopi. De quibus omnibus in additionibus quæst. xxxvi, artic. II, præsertim ad primum, sic inquit D. Thomas: « Ad primum dicendum, quod sacerdos habet duos actus, unum principalem supra corpus Christi verum; et alterum secundarium supra corpus Christi mysticum (id est, super fideles, seu Ecclesiam) et ideo aliqui ad sacerdotium promoventur, quibus committitur primus actus tantum, sicut religiosi, quibus cura animarum non committitur, et a talium ore lex non requiritur, sed solum quod sacramenta conficiant: et ideo talibus sufficit, si tantum de scientia habeant, quod ea, quæ ad sacramentum perficiendum spectant, rite servari possint, (verbi gratia, quod sciant ea quæ pertinent ad legitimam materiam, et formam sacramenti, et cæremonias ordinarias.) » Alii autem promoventur ad alium actum, qui est supra corpus Christi mysticum, et a talium ore populus legem requirit, unde scientia legis in eis esse debet, non quidem ut sciant omnes difficiles quæstiones legis, quia in his debet ad superiores recursus haberi, sed ut sciant ea quæ populus debet credere, et observare de lege (scilicet quoad mores exponendos, et fidem explicandam, sicut requirit populus) sed ad superiores sacerdotes, scilicet episcopos pertinet, ut etiam ea, quæ difficultatem in lege facere possunt, sciant, et tanto magis, quanto in majori gradu collocantur. » Hæc D. Thomas. Quæ valde observanda sunt pro pluribus scrupulis circa sufficientiam eorum, qui ordinandi sunt, vel approbandi ad beneficium parochiale, vel ad confessiones audiendas.

X. Circa tempus quo obligat præceptum fidei dico ultimo: Præceptum affirmativum fidei (negativum

enim semper obligat) quoad illos tres actus, scilicet addiscere, credere, et confiteri fidem, obligat aliquando ratione sui, et per se, aliquando ratione alterius, et per accidens. De hoc posteriori non potest dari certa regula, quia ea, quæ sunt per accidens non cadunt sub arte, sed quando occurrit aliquis actus, quisine fide exerceri non potest, verbi gratia, aliquis actus charitatis, vel spei, aut contritionis, vel religionis circa sacramenta aut orationis, quæ secundum fidem facienda est, tunc ratione istius casus occurrentis, vel similibus, quando obligant obligabit etiam præceptum fidei. Per se autem obligat actus credendi in initio, et fine vitæ, quia tunc tenetur homo converti, et accedere ad Deum: *Accedentem autem ad Deum oportet credere*, ut ait Apostolus Hebr. XI, et vocamus initium vitæ, quando pervenit aliquis ad usum rationis, vel moraliter accipiendo illud instans, vel physice juxta varias opiniones: in aliis vero temporibus aliquoties tenetur homo exercere actum fidei, sicut et aliarum virtutum, quia tenetur vivere vita christiana, quæ per actus virtutum exercetur, sed tempus non est determinatum, licet aliqui voluerint assignare illud in diebus festis, vel saltem solemnioribus, quando aliquis articulus, seu mysterium fidei celebratur. Sed sine fundamento, cum de hoc neque sit aliqua lex, neque præcisa consuetudo. Illud tamen advertendum est, sufficienter satisfieri huic præcepto quando aliquis se exercet in actibus illarum virtutum, quæ ad sui exercitium requirunt actum fidei, verbi gratia in charitate, aut pœnitentia, aut susceptione sacramentorum, et similibus: sicut etiam pro articulo mortis satisfacit qui convertitur ad Deum, vel sacramenta suscipit proxime ad mortem, in his enim fides exercetur.

XI. Circa actum addiscendi fidem, jam supra conclusione tertia diximus obligari eum, qui nescit fidem, et quoties illam nescit: circa actum vero confitendi fidem exterius si loquamur de jure divino regulam tradit D. Thomas hic quæst. III, articulo II: « Quod tunc obligat quando ex dimissione hujus confessionis subtraheretur honor debitus Deo, et etiam utilitas proximis impendenda, ut si aliquis interrogatus de fide, taceret, et ex hoc crederetur, vel quod non haberet fidem, vel quod fides non esset vera, vel alii per ejus taciturnitatem averterentur a fide. In his casibus confessio fidei est de necessitate salutis. » Itaque non sufficit aliquem interrogari de fide quomodocumque ut obligetur eam manifestare, sed oportet, quod ex omissione confessionis, vel cedat in injuriam Dei, vel ipsius fidei, vel in detrimentum proximorum, sicut communiter accidit in persecutione martyrii, præsertim quando quis publice interrogatur a tyranno.

DISPUTATIO V.

DE SUBJECTO ET CAUSA FIDEI.

ARTICULUS I.

In quibus subjectis non inveniatur fides?

I. Respondeo, et dico primo: In dæmonibus, et damnatis non manet fides infusa, potest tamen manere acquisita. De hac secunda parte conclusionis jam supra sæpe diximus, dari in dæmonibus fidem acquisitam, quia ut dicitur Jacobi II: *Dæ-*